

DEUİFD L / 2019, ss. 225-238.

**IX. DİN PSİKOLOJİSİ ANABİLİM DALLARI
KOORDİNASYON TOPLANTISI & GENÇLERİN DİNİ
PROBLEMLERİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ SEMPOZYUMU
13-15 Eylül / ADANA**

İlker YENEN*

İki yıl aradan sonra Din Psikolojisi Anabilim Dalları Koordinasyon Toplantısının dokuzuncusu ve **Günümüz Gençlerinin Dinî Sorunları ve Çözüm Arayışları Sempozyumu**, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim Dalı'nın ev sahipliğinde 13-15 Eylül tarihlerinde, Adana'da (Anemon Hotels) gerçekleştirildi. Bu programın tertiplenmesinde emeği geçen ve maddi-manevi destek verenleri metnin başında anmadan geçmemek gerekir.¹ Zira kurumsal ve özel sektörden destekler olmadan, bu tür geniş katılımlı bilim şöenlerini tertipleme önümüzdeki süreçte zorlaşacaktır. 13 Eylül Cuma günü öğleden sonra katılımcılar Anemon Otel'de bir araya geldi. Koordinasyon toplantılarının en önemli tarafı akademisyenler ve akademisyen olmaya adaylar arasında paylaşımların/danışmanlığın olması; dostlukların pekişmesi; yeni bilimsel programların oluşumu; fikir teatisinde bulunma; bilgi birikimi, alanda gelişmeler, tecrübe ve yeni düşüncelerin yüz yüze sohbet ortamında açığa çıkması ve çoğalmasındır.

14 Eylül Cumartesi günü Günümüz Gençlerinin Dinî Sorunları ve Çözüm Arayışları Sempozyumu, saygı duruşu ve İstiklal Marşı ile başladı. Ardından açılış konuşmalarına geçildi. İlk konuşmacı Prof. Dr. Hasan Kayıklık (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı) toplantıya katılan rektör, dekan, meslektaş ve tüm misafirleri sevgi, saygı ve muhabbetle selamlayarak konuşmasına başladı. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim Dalınca

* Araş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi Anabilim Dalı İzmir, Turkey, ilker.yenen@deu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5833-2233>.

¹ Adana Valiliği, ÇÜ Rektörlüğü, ÇOMU Vakfı, İlim Yayma Cemiyeti, Kıvanç Tekstil, Sarıçam Belediyesi, Saygılı Grup, Yüreğir Belediyesi, Beyza Piliç, Adanapost, Ova Yayıncılık, Maarif Mektepleri, Karahan Kitabevi, Işın Eğitim Kurumları.

düzenlenen “9. Din Psikolojisi Anabilim Daları Koordinasyon Toplantısı ve Günümüz Gençlerinin Dinî Sorunları ve Çözüm Arayışları Sempozyumu”nun önemine değinen Kayıklık: “Bu güzide topluluk, bundan sonra da çalışmalarına devam edecektir ve dünyada ihtiyaç duyulan bir alanın uzmanları olarak daha da güzel çalışmalara imza atacaklardır” dedi.

Sayın Kayıklık; Prof. Dr. Kerim Yavuz, Prof. Dr. Erdoğan Fırat, Prof. Dr. Veysel Uysal, Prof. Dr. Hüseyin Peker ve adını saymadığı bazı hocaların toplantıya katılmayacaklarını, tüm katılımcılara hocalarımızın selamları olduğunu söyledi.

Heyecanı yüzünden, sevinci beden dilinden anlaşılan hocamız: “Bu arada içimizde hem hocalarım hem de öğrencilerim var. Tekrar hepimize hoş geldiniz diyorum. Bu özel topluluk bizi heyecanlandırdı” dedi.

Sempozyumla ilgili olarak ise Sayın Kayıklık: *İnsanın olduğu her yerde problemler var. Asıl meselemiz insan yetiştirmek. Öyleyse insan nedir? İnsan modelimiz nedir? Konuya geniş bir perspektiften bakmak, psikolojiyi merkeze alarak insanın en ince ayrıntılarını ele almalıyız. İnsana yönelmeli ve tüm dikkatimizi ona vermeliyiz. İnsanı doğru okumaya ve onu anlamaya çalışmalıyız. Önce problemleri doğru tespit etmek, sonra çözüm üretmemiz gerekiyor. İnsanı tanıyıp reçeteyi ona göre yazarsak başarılı olacağımızı düşünüyorum* diyerek sözlerini bitirdi.

İkinci konuşmacı Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi ve toplantı başkanı Prof. Dr. Asım Yapıcı’ydı. Sayın Yapıcı sözlerine: *Sayın Rektörüm, Sayın İl Müftüm, Dekanlarım, muhterem misafirler, saygıdeğer basın mensupları hepimiz hoş geldiniz. İbrahim Tenekeci “Kalmış mıdır kalesi düşmüş bir şehrin cazibesi” der bir şiirinde. İnsanın kalesi nedir? İnsan nereden düşer?* diyerek başladı.

Prof. Dr. Asım Yapıcı sözlerine şöyle devam etti: Günümüzde birçok problem yaşıyoruz; ruhsal, sosyal ve ekonomik sorunlar, bu bağlamda sekülerizm, kapitalizm ve neo-kapitalizm temelli din ve inanç problemleri genelden özele doğru problemler artmış görünüyor. Değişen dünyanın değişen insan anlayışları, insan gerçeği; benlik ve kimlik algımız, idraklerimiz, dünya görüşlerimiz, hayat anlayışlarımız, tutumlarımız... Kısaca her şey değişiyor. Yeme-içme, eğlenme ve dinlenme alışkanlıklarımız bile bu değişimden nasibini almış durumda. Anamız da

babamız da mutlu, ama bizler mutlu değiliz. Tüm alışkanlıklarımız değişiyor. Değerlerimiz dönüşüyor. Hazcılık artıyor. Ölüme yüklenen anlamlar değişiyor. Yaptığımız bilimsel çalışmalarda ortaya çıkan sonuca göre bir yandan dindarlığımız artıyor, diğer yandan cinselliğe dayalı hazcılık eğilimimiz yükseliyor. Philippe. Ariés tarafından **Yasaklanan Ölüm** isimli bir kitap yazıldı.² Geleneksel toplumlarda cinsellik tabu, ölüm doğal iken; modern toplumlarda cinsellik doğal, ölüm tabu haline gelmiş durumda. İnsan kendisini ıskalıyor. İçimize dönme, kendi zenginliklerimizi keşfetme, kendimizle buluşma derdimiz azalıyor. Erich Fromm'un tabiriyle **olmak değil, sahip olmak arzusundayız**. İlginç ve farklı bir nesille karşı karşıyayız. Kimisi -İ nesli, Y kuşağı, Ben nesli, kimisi özsaygı ve kaygı patlamasından bahsediyor. Çözüm, bana göre ana akım psikolojide. Kader ve tasarım arasında **yeni insandan** söz ediliyor. Risk toplumunda **paranoyak anne-babalık** diye bir kavram çıkıyor karşımıza. Yakınlarda "Freud'a ne yaptık da çocuklarımız bu hale geldi" başlıklı bir tiyatro eseri dilimize çevrildi.³ **Dinî şüpheler, deizm, ateizm vb tartışma konuları aslında birer imdat çılgılığı olabilir mi? değişen dünyaya uyum sağlamakta zorlanan, bir türlü anlamını bulamayan insanın...** Radikal dinî gruplar, bir yandan din ve dindarlık algısını değiştiriyor hatta olumsuz etkiliyor, bir yandan da taraftar topluyor. **Kötülüğün galip geleceği bir dünyadan bahsedener var.** Artık sadece dine ilgisizler değil, mütedeyyin insanlar da çok ciddi inanç krizleri yaşıyor.

Geçenlerde birisi sordu, "hocam Allah var mı?" Sence? dedim. "Sizin fikrinizi soruyorum." dedi. Ben de şöyle dedim ona: "Benim fikrimin önemi yok, sen ne düşünüyorsun bu konuda?" Kızımız cevaben: "Olabilir" dedi. "Olabilir olan Allah, nasıl bir Allah'tır?" diye sordum. "Muhtemelen kötü, zalim bir Allah" diye cevap verdi. Neden böyle düşünüyorsun diye sordum: "Adana'nın bu sıcaklığında erkekler rahat giyinip dolaşırken niye ben bu çileyi çekiyorum" dedi. Bugün ergen de ergen, 35 yaşındaki de ergen, 70 yaşındaki de ergen. Hepsi cinsellik ve

² Philippe Ariés, *Batının Ölüm Karşısında Tavrı*, çev.: M. A. Kılıçbay (Gece Yayınları, 1991); *Batı'da Ölümün Tarihi*, çev.: Işın Gürbüz, İstanbul: Everest Yayınları, 2015).

³ Catherine Mathelin, *Freud'a Ne Yaptık Da Çocuklarımız Böyle Oldu? Ana Babalara Notlar*, çev.: Ela Güntekin (İstanbul: Kitap Yayınları, 2018).

kimlik problemleri yaşıyor. Yani hepsi ergenlik problemleriyle boğuşuyor. Boşanmalar her yaş grubunda artıyor. TÜİK raporlarına göre 26 yıldan daha fazla evli olanlarda bile % 12 oranında boşanma yaşanmış 2018 yılında. Önemli bir rakam bu.

Bauman “**İnsan özgür değildir, her şeyi belirlenmiştir. Ancak iki konu hariç. Birincisi din eleştirisi, diğeri cinsellik serbestliği** der. Büyük fotoğrafı görmeden, çağın ruhunu dikkate almadan mikro çözümler geliştirmek mümkün değil. Sosyo-kültürel ve psikolojik faktörler iç içe geçmiş durumda ve gelişimsel etkenler de ergenlikte yaşanan **kimlik krizi, inanç krizi** ile doğrudan ilişkili.

İslamcı romanlarda konular değişti. “Huzur İslam’da” temasından, “hangi İslam huzur verir” teması, bireysel Müslümanlıklar ön plana çıkıyor. Başa dönersek **gönlümüz (göynümüz) kalemizdir**. Kalemiz düşünce ruhen çirkinleşiyor gibiyiz. Ancak umudumuzu kaybetmiyoruz. **Mümin, Allah'tan ümidini kesmez**. Kökü mazide, kolları atide bir milletiz. Çıkarız, çıkacağız, yaşadığımız buhranlardan çıkmak zorundayız. Konuşacak çok şey var değerli dostlar...

Türkiye'nin farklı yörelerinden gelen 70 akademisyen, 65 akademisyen adayımız var. Bugün burada gençlerin dinî sorunları konusu farklı boyutlarıyla tartışılacak. Tüm hocalarımıza, meslektaşlarımıza, arkadaşlarımıza, öğrencilerimize ve misafirlerimize hoş geldiniz diyorum. Bu programın şekillenmesinde destek verenleri anmadan geçemeyeceğim. Sayın Yapıcı, toplantının gerçekleşmesinde emeği geçenlere tek tek teşekkür ederek konuşmasını sonlandırdı.

Üçüncü konuşmacı Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ali Osman Ateş'ti. Prof. Dr. Ali Osman Ateş: “Sayın il Müftüm ve saygıdeğer katılımcılar, hepinizi sevgi ve saygı ile selamlıyorum. Toplantımız alanımız için fakültemiz için önemli. Bu tür bir toplantı Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde ilk kez tertip ediliyor. Emeği geçenlere teşekkür ederim” diyerek sözlerine başladı.

Sayın Ateş alanının hadis olduğunu ve Hadis Usulündeki bir kaideden “**-Akranın akrana cerh ve tadil'i kabul edilmez-**”

bahsederek⁴ hadis usulcileri, din psikolojisinden / psikolojiden haberdar, psikolojiden yararlanmışlar, çünkü kıskanır, aralarında çekememezlik olur diye kaide geliştirmişler dedi. Sayın Ateş ayrıca “din psikolojisi derken biraz da **İslam Psikolojisine yönelmemiz gerekmiyor mu?**” diye temennilerini dile getirdi ve başarılı bir toplantı geçmesi dilekleriyle konuşmasını sonlandırdı.

Son konuşmacı Adana İl Müftüsü Hasan Çınar’dı. Tüm katılımcıları selamlayarak “Din Psikolojisi, Din Felsefesi ve Din Sosyolojisi olmazsa olmazımızdır. Sayın dekanımızın da belirttiği gibi İslam Psikolojisine biraz daha yönelmemiz lazım. Görevim boyunca depresyonda vs durumlarda olan cemaatimden bazı kişilere ayet ve hadislerle rehberlik yapmaya çalıştım” dedi. Sayın Çınar, psikiyatristlere bir eleştiri getirerek: “Bu arkadaşlar bizi namaz, oruç ve sırat-ı müstakim ile tedavi etmediler, Batılı argümanlarla hep tedavi ettiler” dedi.

İl Müftüsü Çınar, Bursa, İnegöl müftüsü iken yaşadığı, Müslüman olmak isteyen bir genç kızın **dinsel arayış tecrübesinden** kısaca bahsetti. Farklı dinî tecrübeler yaşayan, hatta Nirvana’ya ulaşacakken kendisine “İslam’ı da incele!” dendiğinde “el-kaideyi mi tavsiye ediyorsunuz?” dediğini, fakat daha sonra Kuran’ı Kerim’i ve Hz. Peygamberi inceledikten sonra “hayatıma her yönüyle hitabeden, sözü olan bir din” dediğini ve daha sonra Müslüman olduğunu aktardı. Sayın Çınar konuşmasını şöyle sürdürdü: “Dinin yanlış anlaşıldığını, Hz. Osman’ı, Hz. Ali’yi biat etmediler diye şehit ettiler. Bizler kapitalizmin komünizmin kulları değiliz. Özgür de değiliz, Cenab-ı Allah’ın kullarıyız. Ne trajedidir ki La İlahe İllallah diyen, La ilahe illallah diyeni öldürüyor. Niye bu gençlik kaderi inkar ediyor, ateist olduğunu söylüyor? Geçenlerde TUĞVA’da AMATEM’de öğrencilere hitap ettim. Siz Kur’an okumasını biliyor musunuz? diye sordum. 2-3 kişi cevap verdi. Daha ziyade müzik dinliyorlarmış. Müzik nasıl onları terapi ediyorsa. Ah bu Batı psikolojisi! Gençler Kuran okuyacaksınız Kuran’la hayat bulacaksınız” dediğini aktardı. Sayın Çınar sempozyumun hayırlara vesile

⁴ “akran olanların birbirleri hakkında sözleri makbul değildir.” Detaylı bilgi için bk.: İbnü’s-Sübki, “Cerh ve Ta’dil İlminde Temel Kural”, çev. İbrahim Tozlu, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt: 16 / Sayı: 2, (2016), 221-245.

olacağını umduğunu ve emeği geçen herkese teşekkürlerini dile getirerek sözlerini bitirdi.

Açılış konuşmalarının ardından çay ve kahve arası verildi.

Aranın ardından **Gençlerin Dinî Problemleri ve Çözüm Arayışları Sempozyumu** başladı. Oturum başkanlığını Prof. Dr. Hayati Hökelekli'nin yaptığı **Gençlerde Din ve İnanç Sorunları** başlıklı ilk oturumda birinci konuşmacı, İbn Haldun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hasan Kaplan'dı. Sayın Kaplan, toplantıyı düzenleyen heyete teşekkürlerini iletip ve tüm katılımcıları selamladıktan sonra **Gençlerde İnanç Krizi** başlıklı tebliğine geçti. Prof. Dr. Hasan Kaplan tebliğini sunarken, gençlerin dinsel problemleri ile ilgili bilimsel fotoğrafın net olmadığını, ancak ortada da bir sorunun olduğunu ve “bu sorunu nasıl adlandıracağız? Bana göre bu bir inanç krizidir ve bu kriz doğaldır. Doğaldır derken, doğa boyutundan, fıtratı kastediyorum.⁵ (Fıtrat), (Fetret), önemli iki kavram. Fıtrat, insan doğasının en temel özelliğidir. İnsanın doğal, gelişen, dönüşen, değişen bir canlı olmasıdır” dedi. Sayın Kaplan konuşmasına:

İnsan gelişimi, insanın rubunda, bedeninde, zihinsel, duygusal, sosyal, spirüal alanlarda oluyor. İnsan gelişiminde en önemli, en kritik evre ergenlik dönemidir. Bu dönemde inançlar zihnimizde dar ve saçma gelmeye başlayabilir. Dinî şüpheler de olabilir. Somuttan soyuta geçme sürecinde soyut ve sembolik bir inanç arayışına girebiliriz. Diğer yandan kimlik arayışında bu dönem, taklitten tabkike geçmektir. E. Erikson geçiş süreçlerine, krize vurgu yapar.⁶ Krizler hem fırsat, hem riskler içerir. Burada fırsat olarak büyüme konusu ele alınabilir. Son 3-4 yıldır gençlerin dinî problemleri (deizm) konusu gündemde, ancak yetişkinler hep (bu konuyu) tartışıyor. Aslında gelişim/değişim/dönüşüm söz konusu. Bana göre deizm korkulacak bir mesele değil, taklitten tabkike geçiştir, içselleştirilmiş iyi bir fırsattır. Paniklemeden, Batıdan geldi! diye ötekileştirmemeliyiz. Aksî takdirde gençleri, kendimize yabancılaştırırız, şeklinde devam etti.

Açılış konuşmalarına atfen “sıratı müstakimde olmalıyız!” dedi Sayın Müftüm. **Anlatmakla o yolda olunmaz, yaşayarak olunur.** Bu durum gençlerin doğal tepkisidir. Fıtratı, insan doğasını dikkate alarak

⁵ Nature and nurture.

⁶ “Moratorium”

tercihler oluşturmalyız. Gençlerle barışık yeni bir inanç biçimi söylemi oluşturmalyız. Fıtrat boyutu, İslam'ın vahiy tarafı. Bu kriz aslında gelenekte var olan bir durumdur ve **Haniflik** bunun örneğidir. Hz. İbrahim'i Hanif olarak niteliyoruz. Bu konuda bir makale yayınladım.⁷ Haniflik bir din değil, tutumdur. Kuran'ı Kerim Hanif durumu teşvik ediyor. Deizm olmasa, Hanif kavramı kullanılırdı. **Hz. İbrahim'in putları kırması, tipik bir ergen tutumudur.** diyerek konuşmasını sonlandırdı.

Oturum başkanı Prof. Dr. Hayati Hökekleli, Sayın Kaplan'a teşekkür ederek "gençlerden inanç olgunluğunu beklemek hata olur. Gençlerin anne-babalarından, çevresinden aldıklarını, gördüklerini eleştirmeleri, tartışmaları son derece doğal. 'Bizim ergenimiz deist olamaz' tepkisi doğru (bilimsel) bir tepki değil. **Gencin bu arayışını doğru (sağlıklı) inanç noktasına nasıl ulaştırabiliriz?** endişesiyle hareket etmeliyiz. **Ateist düşüncelere dalan bir gence 'sen nasıl böyle düşünürsün? tepkisi pedagojik değil.** Burada (gençlere) yaklaşım çok önemli. Gençlerin aşılarmaya değil, iknaya ve delillere ihtiyacı var. Peki, Allah'ı kim yarattı? Bu türden ifadeler vesvese hadislerinde de geçiyor. **Manevi danışmanlık işte tam da budur, bir bireyi inanç krizinden kurtarmaktır** dedi.

İlk oturumun ikinci konuşmacısı, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden Doç. Dr. Ahmet Albayrak'tı. Sayın Albayrak'ın tebliğinin başlığı ise **Gençlerimizi Anlayabilir miyiz? (Gençleri Tanımlama ve Motive Etme Sorunu)** di. Genç kelimesinin etimolojik tahlilini yapan hocamız: Genç/kenç Farsça hazine demek. Bu hazineye ne oluyor? Genç, maske arıyor. Kendi kimliği, farkındalık düzeyi henüz oluşmamış. Teknoloji değişmiş, onların ideallerini gerçekliklerini görmeden anlayabilir miyiz?

Sunumunda Sayın Albayrak birçok eser ve kavram üzerinden konusunu işledi: Yankı Yazgan'ın **99 Sayfada Ergenlikten Gençliğe**, Alim Kahraman, Yetiştirici Kişilik, Sabır, Anlama (anlayış), Cesaretlendirme.

⁷ Hasan Kaplan, "Bir İnanç Aşaması Olarak Haniflik", *Çanakale OMÜİFD*, Sayı: 10, (2017), 7-23.

M. Foucault'un, "dünya, yöneticileri psikologlar ve halkı da hastalar olan büyük bir tımarhanedir."

M. Fisher'in **Kapitalist Gerçeklik: Başka Alternatif Yok Mu?** kitabında Kapitalizm ve toplumlar karşısında bireyin tek başına kaldığından bahseder.

"Eskiden dünyada, görünüşte dağınık ama iç dünyaları derli toplu insanlar vardı. Oysa şimdikilerin dış görünüşleri derli toplu ama iç dünyaları dağınık."

İnsan ve Sembolleri, C. G. Jung. Ebedi semboller, psikoloji-metafizik ilişkisi.

Sezai Karakoç'un, **Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi**.

Anlam yoksunluğu: Ontolojik anlam'ın kozmolojik anlama yükselmesi, tümünden geliyoruz, o halde tüme varmalıyız.

Farabi, (Kitâbu'l-Hurûf) **Harfler** Kitabı. Farabi'nin bu eseri boşuna yazmadığını ve gençlerden mükemmel olmalarını istiyoruz, oysa doğal olmaları yeter dedi.

İnanç da Sevgi de Aklın Yolunu İzlemez, Hermann Hesse,

Bir Merkeze Sahip Olmak, Frithjof Schuon, sonuç olarak; **sevgi sana neleri öğrenmen gerektiğini öğretecek**.

"Ruhuna dokunan insanı bul, konuştuğunda gözleri gülen ve seni olduğun gibi seven." Leo Buscaglia.

Tanımaya çalışmadan tanımlamamız ve perspektifimizin yaptırımı dayalı değil, inşacı olması gerektiğini belirtti.

Alev Alath. Gencimizin olgunlaşması zorlaşıyor.

Bilincin Evrimi, Theodore Roszak.

W. Dilthey. "İnsanı anlamanın yolu, onun bütüncül kimliğini göz önünde bulundurmadır."

"Anlamak masraflı işidir. Emek ister, gayret ister, samimiyet ister. Yanlış anlamak kolaydır oysa. Biraz kötü niyet, biraz da yetersizlik kâfidir." Sezai Karakoç.

Dijital Çağda Müslüman Kalmak, Nazife Şişman. Hakikate yeniden yönelerek Müslüman kalabiliriz.

Gencin gerçekliğiyle kalben bağlantı kurmak ve onun günahında Allah'ı müşahade etmemiz lazım derken Sayın Albayrak Muhammed İkbâl'in şu dizelerini okudu:

“Gençlere sabah çığlıklarımı ver,
Bu kartal yavrularına tüy ver, kanat ver,
Dileğim budur ki Allah'ım,
Onlara basiret nurunu yay.”

Hocamız, “sonuç olarak bizim dünyamız farklı, onlarınki farklı. Onlar dijital çağın çocukları. Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim. diyerek tebliğini sonlandırdı.

Bu oturumun üçüncü konuşmacısı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyelerinden Dr. Öğr. Üyesi Sevde Düzgüner'di. Sayın Düzgüner'in **Gençlerin Din Algısındaki Güncel Eğilimlere Sosyo-Psikolojik Bir Yaklaşım** başlıklı tebliği, birçoğu (ya da hepsi) kendi danışmanlığında yapılan araştırmaların sonuçlarını içeriyordu. Sayın Düzgüner'in sunumu, çok dinamik ve içerisinde resim, grafik, şiirsel ifade ve hüküm cümleleri barındıran bir nitelikteydi. Yaptığı sosyal deneylere; inanç çeşitlerine; bilgiye, güzelliğe dair inanç kalıplarının olduğuna; bilgi sahibi olmadığımız konularda umanın gerçekleştiğine değinen Sayın Düzgüner'in konuşmasındaki temel kavramlardan biri “önyargı”ydı. İnanıcı etkileyen faktörler üzerinde de duran Dr. Öğr. Üy. Düzgüner, bunları şöyle sıraladı: İnternet, aile, okul, doğru-yanlışın bir arada olması, otoritesizlik vd.

Sayın Düzgüner'in, “Allah Âlemlerin Rabbidir, sanal âlem de buna dâhildir.”cümlesi salondaki dinleyiciler tarafından alkış aldı. Orada bir peygamber var uzakta, **uzaktan sevilen peygamber algısı** üzerinde duran Düzgüner, zamanın sınırlılığından dolayı reytingi yüksek konuşmasını sonlandırmak zorunda kaldı.

Bu oturumun son konuşmacısı, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden Dr. Öğr. Üyesi Kenan Sevinç, **İnançsızlığın Sosyal Kaynakları** başlıklı bir tebliğ sundu.

Sayın Sevinç, dünyada herhangi bir dine inananların haritasının artık değiştiğini, günümüzde üçüncü sırayı herhangi bir dine inanmayanların oluşturduğunu ifade etti. Ateist, agnostik, apateist, inançsızlık tipleri, tutum farkları, demografik farklılıkların olduğuna değinen Dr. Kenan Sevinç, insanlar nasıl inançsız olur? sorusunun cevabını:

-sonradan % 70'i inançsız oluyor ve

-inançsızlığın nedenleri de; sosyal, psikolojik, entelektüel sebepler şeklinde verdi. Agnostik ve ateizmle ilgili kavramların net olmadığını ifade eden Sayın Sevinç, asgari düzeyde dini sosyalleşme olduğunu söyleyebiliriz diyerek sözlerini bitirdi.

Zaman sınırlılığından dolayı oturum başkanı Prof. Dr. Hayati Hökelekli, müzakere ve katkı yapmak isteyenlere söz vermedi. Öğleden sonraki oturumun sonunda müzakerelerin yapılmasını istedi ve oturuma ara verildi.

Gençlerde Din ve İnanç Sorunlarının Gündelik Hayata Yansımaları başlıklı ikinci oturumun başkanlığını Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Abdülvahit İmamoğlu yaptı. Sayın İmamoğlu zaman kaybetmeden sözü ilk konuşmacıya Hakkari Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden Araş. Gör. Bilal Kartal'a verdi. **Gençlerde Dinî Radikalleşme** başlıklı tebliğine hazırlanırken Sayın Kartal, 27 genç ve bazı ailelerle görüşmeler yaptığını belirtti. Örneklemin demografik özelliklerinden (eğitim düzeyi vs) kısaca bahsettikten sonra radikalizmin sözlük ve terim anlamlarına (aşırılık, uçta olma, sınırda yaşama) değindi ve radikal kişinin kendisi, ailesi ve çevresindeki hayata etkilerinin olduğunu söyledi. Sonuç olarak;

-Radikalleşen kişide mental ve fiziksel olarak değişiklikler meydana geliyor.

-Radikalleşen kişinin yaşantı ve eylemleri temsil ettiği dine zarar veriyor.

-“bunlar Müslümanca ben değilim” şeklinde aynı dine bağlı kişilerde tepkiler doğuyor. dedi.

Sayın Kartal sözlerine şöyle devam etti: “Ailelerden bazıları radikal gençlerin rehabilitasyonu için psikolog ve psikiyatrlar ile

görüşmüşler. “biz inanmıyoruz, siz de inanmayın, kurtulun” şeklinde telkinlerle karşılaştıklarını belirtmişler.” Araş. Gör. Kartal, din-sosyal hayat ilişkisinde yeni uygulama alanlarının gerekliliğine inandığını belirterek tebliğini sonlandırdı.

Oturum başkanı Sayın İmamoğlu, **gençlerde böyle bir eğilim olduğu için mi dinî radikalleşmeye gençler meylediyorlar, yoksa buldukları ortam mı onları radikal bir dindarlığa sevk ediyor?** Bununla ilgili çalışmalar yapılmalı dedi ve sözü ikinci konuşmacıya Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden Dr. Araş. Gör. İsa Ceylan’a verdi. Sayın Ceylan’ın tebliğinin başlığı, **Madde Bağımlılığı Sorunu ve Manevi İhtiyaçlar**’dı.

Sunumunun başında bağımlılık kavramı üzerinde duran Dr. İsa Ceylan, madde bağımlısı kişilerde hangi manevi ihtiyaçların eksikliğinin olduğunun tespiti için çalıştığını belirtti ve madde bağımlılığı seminerleri yapma talebinden dolayı gelişen, çalışmasının hikâyesine kısaca değindi. Sayın Ceylan bağımlılığın iki boyutunun DSM 4’te geçtiğini (fizyolojik/nörobiyolojik; davranışçı bağımlılık); bağımlı kişilerde daha çok gözlemlenen manevi ihtiyaçların **anlam bulma, ait olma** olduğunu söyledi. Ayrıca manevi ihtiyaçlara cevap arayışları olarak **farkındalık, anlam, tevekkül, olumlu düşünce** ve **bağlılık** gibi bağımlı kişilerin ihtiyaçlarına kısaca değinerek tebliğini sonlandırdı.

Sayın İmamoğlu, Dr. İsa Ceylan’a teşekkür ettikten sonra dinleyicilere **olumlu bağımlılık var mı?** diye bir soru yöneltti ve sözü Leyla Başkonuş’a verdi. Sayın Başkonuş’un **Ergen Suçluluğu ve Dindarlık** başlıklı tebliğinin diğer yazarı ise Doç. Dr. Saffet Kartopu’ydu. Leyla Başkonuş sunumunda ergenlik döneminin özellikleri, suçluluk kavramı, konuyla ilgili Freud, Horney, Hökelekli, Vergote’nin görüşlerine yer verdikten sonra dindarlık eğilimleri ile suçluluk duygusu arasındaki ilişkiye dair araştırmasından elde ettiği sonuçlardan bahsetti. Elde ettiği sonuçlardan en önemlisi ve dinleyicilerin de dikkatini çeken: “İHL’nde okuyan, ailesi dindar olan ve dindar eğilimi olan bireylerde suçluluk düzeyleri yüksek çıkmıştır”dı

Oturum başkanı Sayın İmamoğlu, tebliğle ilgili olarak ailelerin çocuklarına dini sağlıklı bir şekilde öğretemediğini, ergenlerin kendilerini suçlu hissetme düzeylerinin yüksek olduğunu ve bunun anormal bir durum olabileceğini; ailelerde yaşanan bu durumun “**kendilik saygısının kaybı**”, “**kendini değersiz hissetme**” olabileceğini söyledi.

Bu oturumun son konuşmacısı ise Furkan Güven'di. Tebliğinin başlığı ise, **Din ve Makyavelizm**'di. Sayın Güven tebliğinde makyavelizm'den (amaca ulaşmak için her yolun mübah olarak görülmesi) ve araştırmaya katılanların genel özelliklerine dair verilerden bahsettikten sonra araştırma sonuçlarına değindi. Sayın Güven araştırmasında **Makyavelizm-dindarlık arasında, negatif anlamda bir ilişki vardır** hipotezinin doğrulanmış olduğunu söyledi.

Sunumların ardından katkılara geçildi. Zamanın baskısı ve katılımcıların heyecanı, sempozyumun atmosferini etkilediği gözlemleniyordu. Oturum başkanı ilk oturumdaki konuşmaları da dikkate alarak katkı yapmak, soru sormak isteyenlere zaman sınırlamasını da belirterek kısa kısa söz vereceğini ifade etti.

-Soru: Suçluluk duygusu, negatif bir şey. İslam dini özünde insanda suçluluk duygusunu arttıran özellikler taşıyor mu? Sahabelerin dindarlığı, modern Müslüman bireyde suçluluk yaratıyor diyebilir miyiz?

-Cevap: Bu duygunun farkına vararak İslam'a yönelmemiz lazım.

Prof. Dr. Abdülvahit İmamoğlu: Anlama ve yorumlama farkı. Asıl olan ahlaklı insan yetiştirmektir dedi.

-Katkı: Radikal gruplar oluşturuluyorsa kim oluşturuyor? O grupları kim-ler oluşturdu ve niçin? Anlatılan ve anlatılmayanlarla ilgili dış destekleri keserseniz sorun çözülür kanaatindeyim. Eğitim politikalarının değişmesi bence şart.

-Katkı: Deizm problemine inanmıyorum. Gündeme geldi, ancak o kadar velveleye gerek yok. Sorun gençlerin deist olması değil, sorun dini, günün şartlarına göre doğru anlatamamaktır.

-Gençliği bu hale getirmek için özellikle dış çabalar var.

-Dinî obsesyonlar, suçluluk duygusuyla bağlantılı olabilir.

-Branşlaşmalardan dolayı, bütün olarak bakılamıyor. Bu durum sanki ilahiyat alanı için de geçerli. İyi hekim, hastaya bütünsel bakabildirir.

Soru ve katkılardan sonra sempozyum sona erdi.

Aranın ardından toplantının koordinasyon bölümüne geçildi. Oturum başkanlığını Kilis 7 Aralık Üniversitesi Rektörü Prof. Dr.

Mustafa Doğan Karacoşkun Bey yaptı. Hocamız alanla ilgili bazı durum tespitlerinde bulunarak Hâlihazırda Din Psikolojisinde asistan olmanın prestijli hale geldiğini söyledi. Akabinde gündem maddeleri / konuları oluşturularak, tüm akademisyenlerin görüş ve katkılarına sunuldu.

Madde-1: Din Psikolojisi alanında lisans düzeyinde karşılaşılan problemler

-İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde ders içeriği ve kredi bakımından bir koordinasyonun sağlanmadığı, dolayısıyla ders konuları hususunda ortak bir birliğin sağlanması ve **Psikolojiye Giriş** dersinin de programlarda yer alması gerektiği.

Değerlendirme oturumunda söz alan Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Recep Yaparel, eğitim geçmişine temas ederek (Lisans: ODTÜ Psikoloji Bölümü, Yüksek Lisans: Hacettepe Üniversitesi, Doktora: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi) yaşadığı travmalardan bahsetti: “kendi kendime Recep sen ne yaptın? Ne olduğumu bilemiyordum, DEÜİF’nde ‘Psikolojiye Giriş’ dersiyse kimliğimin oturduğunu hissettim. **Psikolojisiz Din Psikolojisi, atıldır.**” Sayın Yaparel, bir taraftan İlahiyat ve İslami İlimler programından Psikolojiye Giriş dersini kaldırıp diğer taraftan Tıp, Psikoloji, Hukuk, PDR ve Sosyal Hizmet gibi bölümlerde Din Psikolojisi vb derslerin olmasını talep etmenin doğru bir yaklaşım olamayacağını söyledi.

-Ders kredisinin fakültele göre farklılık göstermesi. Kredi sayısının, ders saatinin ve din psikolojisi dersinin hangi dönem(ler)de okutulması gerekliliği hususunda ortak bir uygulamaya gidilmesi gerekir.

-Din Psikolojisi dersinde hangi konuların işleneceğinin kararlaştırılması.

-İLİTAM programlarında Din Psikolojisi alanına ait ders ya da içeriğın olmaması.

Madde-2: Din Psikolojisi alanında lisansüstü düzeyde karşılaşılan problemler

-Ortak bir lisansüstü programın oluşturulmadığı ve belirli konulara ağırlık verildiği meselesi. Bu doğrultuda tez konuları da diğer hocalara danışılabilir.

-Alana ilginin akademik /bilimsel düzeyde değil, duygusal boyutta olduğu.

Bu oturumda söz alan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Öznur Özdoğan, yakın zamanda hapisneden şartlı tahliye olanların üniversiteli bir gencin ölümüne sebep olduğu olaydan ötürü çok üzüntü duyduğunu söyledi. Sayın Özdoğan mahkûmların rehabilitasyonunun tam olarak sağlanmadan hapisneden çıkmamaları gerektiğini belirtti. Adalet Bakanlığıyla yürüttükleri projeye değinen Sayın Özdoğan, geliştirdiği **Değer Odaklı Manevi Güçlenme Programından** kısaca bahsetti.

Madde-3: **İlahiyat/İslami İlimler dışındaki bölümlerde görev yapan din psikologlarının problemleri**

Bu konu üzerinde çok kısa duruldu. Psikoloji-Din ilişkisinin doğru bir şekilde ele alınması gerektiği, alanların birbirlerine karşılıklı saygı, söz hakkı, var olma imkanının sağlanması gerektiği belirtildi.

Din Psikolojisi alanına dair görüş, tespit ve katkılardan sonra Doç. Dr. Mustafa Koç yakında çıkacak olan iki derginin müjdesini verdi:

-Türk-Din Psikolojisi Dergisi

-Türk-Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi

Sayın Koç, tüm akademisyenlerden dergilere destek olmalarını istedi.

Yine bu oturumda söz alan İbn Haldun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hasan Kaplan Din Psikolojisi Derneğinin faaliyetleri hakkında kısaca bilgi verdi.

Bu oturumda son olarak X. Din Psikolojisi Anabilim Daları Koordinasyon Toplantısının Ankara'da yapılması kararlaştırıldı. Konuya hazırlıklı olduğu her halinden hissedilen Sayın Prof. Dr. Öznur Özdoğan hocamız, toplantı başlığını "**Hayatın İçinde Din Psikolojisi**" olarak belirledi ve seneye inşallah herkesi Ankara'ya beklediğini söyledi.